

Hvordan arbeider de voksne i barnehagen for å skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker?

Av
Vera Leistad
kandidatnummer: 27

Bacheloroppgave
Bachelor, barnehagelærer heltid

Trondheim, Mai 2016

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1 Temaets relevans – barnehagen som aktør i samfunnet	4
1.2 Oppgavens oppbygning	5
1.3 Hovedproblemstilling og avgrensning	5
2. Teoridel	6
2.1 Tilknytning	7
2.2 Voksenrollen	8
2.3 Trygghet	9
2.4 Aktiv lytting	10
2.5 Tidlig innsats og sosial kompetanse	11
2.6 Foreldresamarbeid	12
3. Metode	13
3.1 Hva er metode?	13
3.2 Valg av metode	14
3.3 Intervju og intervjuguide	14
3.4 Valg av intervjupersoner	15
3.5 Gjennomføring av intervjuene	15
3.6 Databehandling og analyse av datamaterialet	16
3.7 Etikk	16
3.8 Metodekritikk	17
4. Mine funn og drøfting	18
4.1 Informantene	18
4.2 Mine funn	18
4.3 Emosjonelle vansker	19
4.4 Tilknytning	22
4.4 Foreldresamarbeid	25
5. Avslutning	27
6. Vedlegg	29
6.1 Samtykkeerklæring	29
6.2 Intervjuguide	30
Åpningsspørsmål:	30
Begrepsavklaring:	30
Emosjonelle vansker:	30
Støttende samspill:	30
Foreldresamarbeid	30
Avslutning av intervjuet:	31
Eventuelt:	31
7. Litteraturliste	32
7.1 Internettkilder	33

1. Innledning

*"Tro meg, jeg vil snakke
Jeg vil si alt jeg tenker på
Jeg vil så gjerne dele,
det jeg bærer inni meg nå
Det jeg vil dele, det jeg vil si, det jeg vil fortelle, blir bare til:*

Ai, ai, ai, ai, ai, ai, ai, ai, ai "

(NRK, 2015)

Da jeg lyttet til denne teksten fra én av fjorårets låter i Melodi Grand Prix Junior, begynte jeg å reflektere over hvordan det oppleves for barn i barnehagen å bære på følelser og affeksjoner som man ikke klarer å uttrykke eller å kommunisere på et språk som forstås av de rundt deg. Jeg gjorde meg dermed noen tanker om hvordan dette oppleves, hvordan disse barna er sentralt avhengig av lydhøre og sensitive voksne som har forutsetninger for og en faglige kompetanse til å tolke "ai, ai, ai"-signalene og "oversette" disse tre ordene og fylle de med mening. Denne oppgaven tar derfor utgangspunkt i hvordan de voksne i barnehagen kan støtte og hjelpe disse barna som har avvikende uttrykksformer. Det er kjent at barn med vansker har behov for ekstra innsats fra de voksne gjennom å skape det som kan kalles et *støttende samspill*. Og det er dette *støttende samspillet* som er tema for min bacheloroppgave med følgende problemstilling:

Hvordan arbeider de voksne i barnehagen med å skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker?

1.1 Temaets relevans – barnehagen som aktør i samfunnet

Øyvind Kvello skriver at de siste 10 til 15 årene har vært en økning antall barn og unge med psykiske vansker og lidelser. Denne økningen har steget fra fra 20 % til mellom 21-23 %. Det viser seg at økningen ikke er størst når det gjelder psykiske lidelser, men derimot psykiske vansker. (Kvello, 2008, s. 364). Kvello påpeker at selv om tallene ikke er oppsiktsvekkende er fortsatt andelen av barn og unge med psykiske utfordringer stigende (Kvello, 2008, s. 364). Det er derfor interessant å utforske hvilken rolle og betydning barnehagen har som aktør i samfunnet og hvilken innvirkning de voksne i barnehagen har for den psykiske helsen til barn i utvikling.

Barnehagens rammeplan for innhold og oppgaver er styrende for barnehagens virksomhet. Rammeplanen forteller at «*Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing*» (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 8). Slik som sitatet viser så fremhever rammeplanen barnehagens rolle i arbeidet med å styrke barnas fysiske og psykiske helse. Barnehagen skal blant annet være *helsefremmende* og drive *forebyggende arbeid*. Å være helsefremmende kan tolkes som å skape et miljø der barna gis gode, sunne og friske utviklingsmuligheter både psykisk og fysisk. Forebyggende arbeid kan forklares med at barnehagen har et ansvar til å iverksette ulike tiltak for å fremme barnas fysiske og psykiske helse når behovet melder seg.

I «*Veileder for psykiske helsearbeid for barn og unge i kommunen*» forklares psykiske vansker som *utvikling av og evne til å mestre tanker, følelser, atferd og hverdags krav i forhold til ulike deler av livet*. Emosjonell utvikling blir sentralt i denne forklaringen og beskrives som *å ha evne til gode og fungerende sosiale relasjoner og beherske fleksibilitet* (Sosial- og helsedirektoratet, 2007, s. 8). Symptomene veilederen refererer til kan komme til uttrykk i form av f.eks. angst, depresjon, søvnevansker e.l. Disse vanskene vil, avhengig av type og omfang av symptomene, påvirke i forskjellig grad den daglige fungeringen med tanke på mestring, trivsel og relasjoner til andre mennesker (Sosial- og helsedirektoratet, 2007, s. 8). Som samfunnsinstitusjon har barnehagen er sentral rolle som oppvekst- og læringsarena for barn under opplæringspliktig alder. Barna tilbringer store deler av hverdagen sin i barnehagen, og derfor stilles det store krav til at de voksne i barnehagen er i stand til å tilrettelegge for en god og allsidig utvikling for alle barn slik det poengteres i rammeplanen

(Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 10). Det er derfor av stor betydning å ha kvalifiserte voksne som har den kompetansen som kreves for å oppdage eventuelle avvikende utviklingsmønstre, og som evner og kan iverksette de rette tiltakene som blir aktuell. I alle aktiviteter som inngår i barnehagen er de voksne i samspill og samvær med barna, og dette kan ved observasjon og deltakelse gi gode muligheter for å oppdage og kartlegge eventuelle vansker som barna kan ha. Gjennom tidlig innsats kan barnehagen være en forebyggende aktør med tanke på barnas psykiske helse. Ved å oppdage potensielle vansker i et tidlig stadiet kan barnehagen støtte og hjelpe barnet videre i sin utvikling. Dette kan, i et samfunnsperspektiv, være med på å begrense økningen som innledningsvis blir presentert av Kvello som igjen kan påvirke samfunnet ved å minske frafall i skolen, samfunnsøkonomiske utgifter og ikke minst mer selvstendige og lykkelige barn.

1.2 Oppgavens oppbygning

Gjennom denne oppgaven vil jeg belyse hvordan de voksne i barnehagene arbeider for å skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker. Det vil bli gjort rede for metode, valg av metode, utforming av intervjuguide, valg av intervjupersoner, gjennomføring av intervjuene, hvordan databehandlingen og analysen av datamaterialet ble gjennomført. Deretter vil jeg ta for meg etiske overveielser og metodekritikk. Videre blir funnene av intervjuene presentert og drøftet gjennom ulik litteratur og styringsdokumenter. Avslutningsvis vil det oppgaven konkluderes med de viktigste funnene.

1.3 Hovedproblemstilling og avgrensning

”Hvordan arbeider de voksne i barnehagen for å skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker?”

Med denne problemstillingen ønsker jeg å finne ut hvordan de voksne i barnehagen jobber med å skape et støttende samspill med de yngste barna med emosjonelle vansker. De yngste barna menes med barn fra 0 til 3 år, og det er denne aldersgruppen oppgaven har som hovedfokus.

Oppgaven tar ikke for seg årsaken til at barnet har emosjonelle vansker eller hvilke samarbeidspartnere barnehagen har i et tverrfaglig/tverretattlig samarbeid. Det jeg ønsker å

finne ut av er hva som vektlegges i samspillet mellom den voksne og de yngste barna med emosjonelle vansker, og om foreldresamarbeidet kan påvirke arbeidet med barnet. Det vil bli redegjort for begrepet emosjonelle vansker i teorikapittelet, og mine funn av undersøkelsen vil bli drøftet gjennom ulike litteratur og styringsdokument senere i oppgaven.

2. Teoridel

Øyvind Kvello og Christian Wendelborg referer til (Achenbach & Rescorla, 2001) som forklarer psykiske vansker følgende:

”Man skiller ofte mellom to hovedgrupper av vansker hos barn og unge; internaliserende og eksternaliserende vansker. Internaliserende vansker benevnes også som innagerende, eller emosjonelle vansker. Eksternaliserende vansker benevnes også som utagerende, eller sosiale vansker. Til internaliserende vansker regnes angstlidelser, depresjoner og psykoser. Eksternaliserende vansker deles inn i to dimensjoner; regelbrytende atferd og aggressiv atferd. Regelbrytende atferd inkluderer å stikke av/rømninger, ildspåsettelse, stjeling, skoleskulk, bruk av alkohol og narkotika og vandalisme. Aggressiv atferd omfatter slåssing, destruktivitet, ulydighet, true andre, krenkende og forstyrrende atferd i skolen” (Kvello & Wendelborg, 2009, s. 37).

En psykisk vanske vil komme til uttrykk som en eller flere nokså plagsomme symptomer som kan virke hemmende for personen og/eller miljøet de lever i. Disse symptomene kan påvirke individets livskvalitet på en negativ måte. Selv om symptomene kan være kroniske for noen, kan det for andre være periodevis eller endringer i symptomene over tid til tross for at symptomtrykket er vedvarende (Kvello, 2008, s. 364).

Emosjonelle vansker og emosjonsregulering kan sees i sammenheng med at barnet ikke evner å regulere seg og dermed ha et avvikende emosjonsmønster. I *”veileder for helsearbeid for barn og unge i kommunene”* poengteres det at når barn og unge viser symptomer eller har psykiske vansker er det betydningsfullt at disse kartlegges så tidlig som mulig og at hjelp settes inn på riktig omsorgsnivå. Det poengteres samtidig at det innenfor utviklingen hos sped- og småbarn kan være vanskelig å skille mellom forsinket utvikling og forskjeller innen normalutvikling (Sosial- og helsedirektoratet, 2007, s. 48).

I boka: *Barnas Barnehage – barn i utvikling* skriver Elisabeth Solheim om *emosjonsregulering* og at dette kan ses på som evnen til å til å kontrollere de negative

følelsene samt å opprettholde de positive (Solheim, 2010, s. 104). Emosjonsregulering skal på ingen måte være å *undertrykke* følelsene, men å ha en viss kontroll over de slik at de kan komme til uttrykk på en hensiktsmessig måte (Solheim, 2010, s. 104). Videre hevder Solheim at emosjonsregulering er en forutsetning for å oppnå å oppnå *sosial kompetanse*. Sosial kompetanse beskrives i rammeplanen følgende:

”Sosial kompetanse handler om å kunne samhandle positivt med andre i ulike situasjoner. Denne kompetansen uttrykkes og tilegnes av barn i samspill med hverandre og med voksne. Den gjenspeiles i barns evne til å ta initiativ og til å opprettholde vennskap”
(Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 34).

Elisabeth Solheim begrunner sammenhengen mellom evne til å regulere seg og sosial kompetanse med at barn som kan regulere negative følelser kan ha lettere for å delta i positive sosiale samspill både med andre voksne og barn (Solheim, 2010, s. 104). På denne måten kan barnet i høyere grad benytte seg av de læringsmulighetene som det tilrettelegges for i barnehagen. Bakgrunnen for dette er at i stedet for å være ”fastlåst” i overveldende følelsestilstander vil barnet kunne rette sin oppmerksomhet mot andre voksne og barn, og utforskning av omgivelsene (Solheim, 2010, s. 104). Solheim påpeker at det å lære å regulere følelsene sine er en forutsetning for at barn skal kunne delta i det sosiale fellesskapet som finnes i barnehagen (Solheim, 2010, s. 104). Solheim vektlegger viktigheten av at de voksne i barnehagen er bevisst barns emosjonsregulering og er bevisst deres rolle i å hjelpe og støtte barna i følelsesmessige *overveldende situasjoner*. Med *overveldende situasjoner* menes i denne sammenheng en tilstand der barna opplever redsel, sinne, faller og slår seg, opplever savn, er trøtte, triste eller engstelige. Konsekvensen av at de voksne er tilstede fysisk og følelsesmessig i slike situasjoner vil være at barna lærer emosjonsregulering (Solheim, 2010, s. 104).

2.1 Tilknytning

Når barn starter i barnehagen er de avhengig av å ha en voksenperson som fungerer som en omsorgsperson og som kan dekke både de primære behovene samt de følelsesmessige behovene barnet trenger. Altså har barnet behov for å etablere en tilknytning til en voksen. Begrepet *tilknytning* kan sees i sammenheng med det engelske ordet ”attachment”. Altså at noe mindre henger sammen med, og er avhengig av noe større (Broberg, Hagstöm, Broberg,

2014, s. 34). Med andre ord kan man si at man er knyttet til *noe*, men samtidig vil dette båndet eller tilknytningen være avhengig av noe større.

Når man skal forstå tilknytning er det sentralt å se nærmere på samspillet mellom *tilknytning* og *omsorg*. Et barn har behov for både å få beskyttelse, trøst og kjenne trygghet i situasjoner som kan virke ukjente eller skremmende for å få mulighet til å utforske omverdenen under rimelige eller sikre betingelser og rammefaktorer. Dette forutsetter at man har foreldre eller andre omsorgspersoner som har evne og vilje til å kunne støtte barnets behov der og da, og det er dette samspillet mellom tilknytning og omsorg omfatter (Broberg, Hagstöm, Broberg, 2014, s. 34).

Kari Killén tar for seg nødvendigheten av å ha en tilknytningsperson i barnehagen. Hun hevder at det første ett-åringene har behov for når de begynner i barnehagen er en voksen som de kan ha nærhet til og knytte seg til (Killén, 2012, s. 119). Hun beskriver denne tilknytningspersonen som er trygg base som barna kan søke til når de føler seg truet. Det vi si en voksen som er tilgjengelig og som er påregnelig i form av trøst og beskyttelse om barnet skulle føle seg engstelige, lei seg eller ha det vondt (Killén, 2014, s. 199).

2.2 Voksenrollen

Som voksen i et samspill med et barn har man ansvaret for å signalisere at man er interessert i barnet. Man må søke kontakt og vise en genuin interesse for å skape et forhold til barnet (Askland, 2011, s. 32). Gjennom å søke kontakt med barnet og vise nysgjerrighet kan man vise en holdning som forteller barnet at: «jeg har et ønske å bli kjent med deg, og det tror jeg at vi begge kan få noe positivt ut av» (Askland, 2011, s. 32). En slik tilnærming kan ses på som én av forutsetningene for å lykkes i arbeidet med å etablere en god relasjon til barnet. Det er således viktig å være bevisst hvilke holdninger man uttrykker ovenfor barnet, f.eks. viser man en holdning som tilsier en god og nysgjerrig kontakt? Eller viser man en holdning som kan tolkes som overfladisk? (Askland, 2011, s. 32).

Lise Møller skriver at *anerkjennelse* kan sees i sammenheng med hvilken grunnleggende innstilling man har til andre mennesker. For å kunne være anerkjennende ovenfor andre må man respektere det andre menneskets individualitet og holde fast ved at et hvert enkelt menneske er subjekt for egne opplevelser (Møller, 2012, s. 15). Å anerkjenne et annet

menneske handler om å være opptatt av den andres opplevelsesverden og den andres egenart, intensjoner og motiver for vedkommendes handlinger (Møller, 2012, s. 15).

Å ha en anerkjennende holdning kan sees i sammenheng med *relasjonskompetanse* som, i følge Kari Killén, handler om at man evner *å ta barnets perspektiv*. Det omhandler å forstå hvordan barnet opplever sin situasjon, og at den voksne er i stand til å svare på disse følelsene slik at barnet føler seg forstått (Killén, 2012, s. 120).

Som voksen i barnehagen utøver man en følelsesmessige omsorg overfor barna.

Følelsesmessig omsorg beskriver Elisabeth Solheim som *å møte barnet på dets relasjonelle og følelsesmessige behov* og ha en bevissthet om at barn har ulike forutsetninger og forskjellige familiebakgrunn når de starter i barnehagen (Solheim, 2011, s. 131). Hun sier videre at det er barnehagen som skal tilpasse seg barnets og foreldrenes behov, ikke omvendt. *Profesjonell omsorg* vil med andre ord tilsi at den voksne må tilpasse sin personlige stil og væremåte i møte med det enkelte barnet. Til tross for dette påpeker hun at også at barn er ulike og barnets omsorgsbehov kan variere fra dag til dag (Solheim, 2011, s. 131).

2.3 Trygghet

Det er kjent at *trygghet* er en vesentlig faktor for at et barn skal kunne tørre å utforske omverdenen. Leif Askland sier at den som skal representere trygghet for barnet må være stabil og forutsigbar. *Stabil* i forhold til å være fysisk til stede, og *stabil* i forhold til følelsesmessige reaksjoner (Askland, 2011, s. 60). For å kunne få et barn til å føle seg elsket og satt pris på må den voksne *skape trygghet og stabilitet* (Askland, 2011, s. 61).

Forutsigbarhet er også en sentral faktor som Kari Killén trekker frem i arbeidet med barn som tidligere har opplevd /erfart uforutsigbarhet og utrygghet i livet. Barn med emosjonelle vansker kan oppleves som utrygge og engstelige selv om de ikke er blitt utsatt for omsorgssvikt. Viktigheten av forutsigbarhet vil derfor ha en stor overføringsverdi i arbeidet de yngste barna som gir uttrykk for emosjonelle vansker. Disse barna kan ha et stort behov for forberedelse og hjelp til f.eks. overganger. Kari Killén trekker inn *barnehagepersonalet* som en viktig nøkkelfunksjon i arbeidet med å skape forutsigbarhet og at dette kan skapes blant annet gjennom daglige rutiner i barnehagen (Killén, 2012, s. 150).

Det siste elementet fra Killéns tanker om relasjonskompetanse som jeg har valgt å fokusere på, handler om å hjelpe barnet til å leke og mestre. Leken er en god arena for å utforske, lære om livet og utvikle seg i relasjon med andre barn. Noen barn kan, av ulike årsaker, ha vansker med å leke eller å delta i lek. Leken gir ikke bare helende funksjon og danner grunnlag for videre utvikling, den kan også gi barnet mulighet for å uttrykke overveldende følelser som kan være vanskelig å uttrykke verbalt. Og sist, men ikke minst, kan det gi en enorm glede (Killén, 2012, s. 150).

Den voksnes rolle i å hjelpe barnet med å leke og delta i lek blir å være aktiv både for å hjelpe barnet det gjelder, og engasjere et eller flere andre barn til å ta i mot det aktuelle barnet. Et middel den voksne også kan bruke er å leke med barnet selv, dette bør ikke vær et mål, men et middel for at barnet kan komme i kontakt med andre barn (Killén, 2012, s. 150).

Leken gir grobunn for utvikling av sosiale ferdigheter som kan bidra til at barn som har ulike vansker kan få et bedre forhold til sine omgivelser. Kari Killén navngir dette som «*gode sirkler*» som utløses gjennom positive reaksjoner på seg selv (Killén, 2012, s. 150).

2.4 Aktiv lytting

Leif Askland skriver i boken «*Kontakt med barn*» at *kontakt* er å *lytte*. Han bruker begrepet *aktiv lytting*, som i følge Askland, handler om å bekrefte både de fysiske og verbale uttrykkene barnet kommer med. Han trekker også inn bekreftelse i form av å forstå barnet på rett vis, og få barnet til å utdype og konstatere det barnet mener (Askland, 2011, s. 25)

Videre påpeker Askland at å lytte ikke bare handler om å høre, men også å se helheten av alle ytringene barnet bruker for å gjøre seg forstått. Hvilken måte man som voksen velger å lytte til barnet på er med på å avgrense eller utfordre barnets forhold til omverdenen. Hvis man gir barnet en opplevelse av at man som voksen både hører, ser og forstår det kan man gi barnet en opplevelse av at det har en egenverdi (Askland, 2011, s. 26).

Lytting beskrives av Askland som en aktiv prosess som både inneholder registrering, tolkning, bekreftelse og svar/reaksjon (Askland, 2011, s. 26). Med *registrering* menes i denne sammenheng å *legge merke til*. Askland påpeker at kommunikasjonen ikke bare består av det direkte språket, men at man må se helheten av barnets uttrykk. Uttrykket kan være verbalt direkte til deg som voksen, det kan være noe barnet forteller til et annet barn eller en annen voksen, men som kan tenkes å være rettet mot en tredje person. Uttrykket kan være ikke-verbale handlinger som f.eks. kroppshandlinger som blant annet kan komme til uttrykk som

slag, klyp eller tilbaketrekking (Askland, 2011, s. 26). For at man som voksen skal klare å registrere disse uttrykkene må man i følge Askland ha en grunnholdning som tilsier at barnet konstant prøver å fortelle oss noe, og at handlinger og ord kommer fra et ønske om å få kontakt (Askland, 2011, s. 26).

Tolkning er i følge Askland en måte å forstå uttrykket til barnet på. Tolkningen vil være preget av den oppfatningen vi har fått av barnet, eller som andre har gitt oss. For å tolke rett må man ta i betraktning både den sosiale situasjonen, konteksten og i hvilken grad vi har fått med oss det som foregikk før vi så hva barnet gjorde og sa (Askland, 2011, s. 27).

Askland hevder at en tolkning vil alltid være subjektiv, og at man ofte bruker de generelle erfaringer man har med seg fra andre sosiale situasjoner som grunnlag for tolkningen. På denne måten kan man si at vi har lett for å overføre tidligere erfaringer vi har hatt med andre barn og mennesker til den aktuelle situasjonen vi befinner oss i (Askland, 2011, s. 27).

Askland påpeker at det er viktig at man innehar en bevissthet og varsomhet med tanke på hvordan man, på bakgrunn av tidligere erfaringer, tolker aktuelle situasjoner i møte med barnet. Askland hevder at jo mer kunnskap man tilegner seg, og jo mer erfaring man får, vil tolkningene få flere perspektiver og bli mer korrekt (Askland, 2011, s. 27).

Askland trekker også frem viktigheten av å bekrefte barnet og at ydmykhet i denne sammenheng er sentralt. *Ydmykhet* i den forstand at man må prøve ut den forståelsen av uttrykket barnet kommer med før man kan konkludere med noe (Askland, 2011, s. 27).

For å kunne få bekreftet tolkningen kan man både bruke språket og spørre barnet direkte, eller man kan få bekreftelse gjennom handling. Denne handlingen kan også kalles for et *svar* eller en *reaksjon* enten det er et verbalt svar eller en handling. Gjennom *reaksjonen* barnet gir deg på det svaret du har gitt, får man også bekreftet om det man har registrert var rett og om tolkningen man gjorde var adekvat (Askland, 2011, s. 27).

2.5 Tidlig innsats og sosial kompetanse

Tidlig innsats kan forstås som innsats som finner sted i et tidlig tidspunkt i barns liv, og som en tidlig *inn gripen* når problemer oppstår eller avdekkes både i førskolealder, i grunnsopplæringen eller i voksen alder. (St.meld. nr 16 (2006-2007), s. 10). Potensialet for å

kunne begrense sosial ulikhet vektlegges gjennom å innføre tiltak allerede i småbarnsalderen (St.meld nr 16 (2006-2007), s. 11).

Dette med å utjevne sosiale forskjeller kommer godt frem i barnehagens samfunnsmandat der står det følgende: «*Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller*»(Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 8).

Rammeplanen vektlegger i tillegg at sosial kompetanse er betydningsfullt for å motvirke utvikling av problematiserende atferd slik som diskriminering og mobbing. Barnehagen, sett i lys som sentral samfunnsinstitusjon, har som samfunnsoppgave å forebygge på tidlig stadiet på dette området (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 34-35).

2.6 Foreldresamarbeid

I barnehageloven §1 er foreldresamarbeid et sentralt tema. Der kommer det frem at: «*Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov om omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling*» (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 18)

For å kunne etablere et godt kontaktforhold kan det lønne seg å ha bevisste strategier for å skape et positivt kontaktforhold med foreldre. På denne måten kan man jobbe målrettet mot å skape et positivt samarbeid i stedet for å overlate det til tilfeldighetene (Drugli, 2013, s. 120).

Som fagperson bør man være opptatt av å være i mest mulig kontakt med foreldrene der man har fokus på positive hendelser og sider ved barnet. På denne måten man man bygge relasjoner i «fredstid» og utvikle et godt samarbeid som kan komme til nytte hvis man en dag må ta en vanskelig samtale med foreldrene (Drugli, 2013, s. 120). Bakgrunnen for å ta opp bekymringer eller problemer med foreldrene må alltid være for å støtte og hjelpe barnet. «Barnets beste» skal være utgangspunktet for samtalen med foreldrene (Drugli, 2013, s. 123). Foreldre som opplever, gjennom kommunikasjonen med barnehagelæreren, at han/hun vil barnets beste, altså at man vil deres barn vel, kan i større grad lytte til det barnehagelæreren tar opp. Selv om enkelte foreldre ikke klarer å stimulere barnets behov, vil de det beste for sitt barn og denne drivkraften kan spille seg positivt ut i samtaler om problematiske temaer (Drugli, 2013, s. 123).

Til tross for at slike samtaler kan dukke opp og oppleves som vanskelig, påpeker Eriksen og Halkier at de voksne i barnehagen må opptre profesjonelt. Å være profesjonell i slike

situasjoner handler om å fokusere på sitt ansvar for hva som er til barnets beste (Eriksen & Halkier, 2012, s. 94). Selv om førskolelæreren skal opptre profesjonelt påpekes det at for å kunne møte foreldrene på en inkluderende måte må førskolelæreren kunne være personlig i form av innlevelse i sin kommunikasjon. Balansegangen mellom *personlig* og *privat* er noe barnehagelæreren bør være oppmerksom på (Eriksen & Halkier, 2012, s. 94).

3. Metode

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for hva metode er og begrunne mitt valg for metode og intervjupersoner. Videre forklares gjennomføringen av intervjuene og hvordan prosessen med å analysere datainnsamlingen gikk frem. Avslutningsvis vil det bli redegjort for etiske retningslinjer og metodekritikk for denne oppgaven.

3.1 Hva er metode?

Sosiologen Vilhelm Aubert har definert metode slik: «*En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet hører med i arsenalet av metoder*» (Dalland, 2012, s. 111). Slik det er sitert over er altså metode en *måte* å løse utfordringer for å komme frem til ny kunnskap. I sammenheng med en bachelor oppgave er metode en måte å belyse problemstillingen på. Med andre ord kan man si at metode er et *redskap* i møtet med noe man ønsker å undersøke. Metoden skal hjelpe oss til å samle inn data, altså den aktuelle informasjonen som man trenger til det man ønsker å undersøke (Dalland, 2012, s. 112).

Man kan skille mellom *kvantitative* og *kvalitative* metoder. Hvis man bruker *kvantitativ* metode bruker man en metode som gir data som er av *målbare enheter*. Det kan være større spørreundersøkelser som sendes ut til ulike barnehager. Ut i fra en slik undersøkelse man kan gjennomføre utregninger og generalisere noe ut i fra undersøkelsen (Dalland, 2012, s. 112)

En *kvalitativ* metode dreier seg om å undersøke mening og opplevelse som ikke kan måles eller tallfestes (Dalland, 2012, s. 112). I motsetning til kvantitativ metode er altså kvalitativ metode mer opptatt av å gå i dybden, få frem det særegne og et mer helhetlig bilde av

undersøkelsen (Dalland, 2012, s. 112) Både kvantitativ og kvalitativ metode er metoder som kan brukes i en undersøkelse, der de begge kan bidra på hver sitt felt, til at vi kan bedre kan forstå det samfunnet vi lever i, både hvordan enkeltindividet, grupper og institusjoner handler og samhandler (Dalland, 2012, s. 112).

3.2 Valg av metode

I min undersøkelse valgte jeg å bruke kvalitativ metode. Dette på bakgrunn av at jeg var interessert i å undersøke hvordan barnehagelæreren og spesialpedagogen kan skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker. Ønsket om å gå i dybden og få frem nettopp det *særegne* med et barn – voksen – samspill var en stor del av valget for metoden. Jeg opplevde at kvalitativ kunne være en god metode for å få frem *erfaringer* og *kunnskaper* hos mine informanter som kunne bidra til å belyse problemstillingen min.

Gjennom en kvalitativ metode kan man gjennom den data som samles inn, prøve å få frem en sammenheng og helhet (Dalland, 2012, s. 113). Dette var sentralt for min undersøkelse med tanke på problemstillingen. Jeg ønsket å finne ut hvordan barnehagelæreren og spesialpedagogen (intervjuobjektene) går frem i sitt arbeid knyttet til problemstillingen, se de opp mot hverandre, finne sammenhenger mellom de to arbeidsformene og finne ut om det ligger teoretiske perspektiver for funnene. Jeg valgte derfor *intervju* som innsamlingsstrategi.

3.3 Intervju og intervjuguide

Jeg valgte intervju som innsamlingsstrategi og det falt meg naturlig å bruke formen *semistrukturert intervju* i gjennomføringen av intervjuene. *Semistrukturert intervju* er bygd opp slik at samtalen er mer «spisset» mot bestemte temaer som forskeren har forberedt på forhånd (Dalen, 2011, s. 26). Ved å bruke denne formen for intervju kunne jeg avdekke erfaringer, meninger, holdninger og kunnskaper hos informantene.

I forkant av intervjuet utarbeidet jeg en intervjuguide som skulle lede oss gjennom samtalen. En intervjuguide inneholder sentrale temaer og spørsmål som skal være til hjelp for belyse de viktigste områdene studien skal belyse (Dalen, 2011, s. 26). Intervjuguiden min var utarbeidet

på en slik måte at de første spørsmålene var mer åpne, etterfulgt av fokuserte og «spissede» spørsmål som tok for seg sentrale tema for min problemstilling.

3.4 Valg av intervjupersoner

Jeg intervjuet to informanter, én barnehagelærer/pedagogisk leder og én spesialpedagog som var tilknyttet to ulike barnehager. Bakgrunnen for dette valget var ønsket om å få frem ulike innfallsvinkler knyttet til samme tema. Siden det kvalitative intervjuet handler om å gå ned i dybden kan ikke antall intervjupersoner være for stort (Dalland, 2012, s. 165). Ved å gjennomføre disse to intervjuene fikk jeg nok informasjon til å kunne svare på min oppgave.

En av informantene ble valgt på bakgrunn av visshet om at denne informanten hadde bred erfaring fra arbeidet tilknyttet bacheloroppgavens tema. Denne informanten har sitt arbeidsforhold i en av barnehagene jeg har hatt praksis hos. *Barn med emosjonelle vansker* var et av de faglige teamene som ble berørt i løpet av denne praksisperioden og hos den aktuelle barnehage. Jeg hadde derfor kjennskap til en aktuell barnehagelærer/pedagogisk leder som hadde erfaring med denne problematikk. I tillegg hadde jeg også kjennskap til en spesialpedagog med tilsvarende erfaring. Med utgangspunkt i ønsket om å undersøke valgt tema og problemstilling ut ifra to ulike fagpersoner ståsted, foretok jeg dermed et strategisk valg ved å på forhånd velge aktuelle informanter (Dalland, 2012, s. 163).

3.5 Gjennomføring av intervjuene

Som tidligere nevnt, hadde jeg utarbeidet en intervjuguide, som jeg sendte til intervjupersonene én uke i forveien. Dette for å gi informantene tid til å forberede seg og reflektere over spørsmålene på forhånd. På denne måten kunne jeg få mer informasjon og fylldigere svar. Dette var også i henhold til hvordan informantene selv ønsket å forberede seg.

Innledningsvis startet jeg med å forklare hensikten og formålet med intervjuet ved å fortelle hva oppgaven min skulle handle om og hva jeg ønsket å undersøke. Deretter ledet intervjuguiden oss gjennom intervjuene.

Begge intervjuene foregikk på en lukket rom slik at vi fikk ro og kunne fullføre intervjuet på en god måte. Jeg brukte en båndopptaker som ble plassert mellom meg og informantene. Informantene hadde skrevet under på en tillatelse til å bruke båndopptaker som ble vedlagt intervjuguiden som ble sent til informantene én uke før intervjuet. Jeg valgte å bruke båndopptaker slik at jeg kunne fokusere mer på selve intervjuet enn å måtte konsentrere meg om å transkribere all informasjon der og da. Dette ga også rom for å stille tilleggsspørsmål/oppfølgingsspørsmål underveis.

3.6 Databehandling og analyse av datamaterialet

Etter at intervjuene var gjennomført lyttet jeg til lydfilen samtidig som jeg transkriberte ord for ord og jeg spilte av lydfilene flere ganger for å få med meg alt som intervjupersonene hadde fortalt. Ved å bruke lydopptak fikk jeg mulighet til å gjenoppleve nyansene i intervjuene og kunne dermed bevare mest mulig av det informantene sa (Dalland, 2012, s. 179). Jeg valgte under transkriberingen å skrive om dialekten til bokmål for å skape en bedre forståelse av teksten i etterkant. I transkriberingen plukket jeg også ut den informasjonen som var mest relevant i forhold til intervjuguiden for å få besvart oppgaven min på best mulig måte.

3.7 Etikk

For å komme frem til et svar i min problemstilling valgte jeg, som tidligere nevnt, å intervjuer to fagpersoner. Ved å involvere andre mennesker i denne prosessen forutsettes det å ha kunnskaper om *etiske overveielser*. Dalland skriver at *etiske overveielser* handler om noe mer enn å kun følge regler. Med andre ord stilles det krav til at man som forsker må tenke gjennom hvilke etiske utfordringer arbeidet man gjør medfører, og hvordan de kan håndteres (Dalland, 2012, s. 96). Sett i sammenheng av metoden jeg valgte (intervju) ble personvern aktuelt. «*Etiske overveielser og ryddig bruk av personvernopplysninger er ikke bare en forutsetning for studentoppgaver og for forskning, der er også en forutsetning for å ivareta et godt forhold til de menneskene som stiller opp med sine erfaringer*» (Dalland, 2012, s. 95). Med dette som utgangspunkt er det av stor betydning at man som student i en forskerprosess både ivaretar personvernet, og at de involverte intervjupersonene ble møtt med respekt og at de opplevde tillitt til meg som forsker.

I forkant av intervjuet sendte jeg informantene en samtykkeerklæring vedrørende lydopptak under intervjuet. Samtykkeerklæringen var en skriftlig avtale mellom intervjupersonene og meg om at informasjonen som kom frem i intervjuet skulle bli anonymisert. I avtalen ble det gjort rede for at informasjonen ville bli transkribert og deretter slettet. Informasjonen som kom frem i hvert av deres intervju fikk de tilgang til ved ønske. For meg var dette viktig å informere om slik at informantene følte seg trygge på å dele informasjon, og at de opplevde trygghet i form av anonymiseringen slik at det ikke skulle være mulig å spore informasjonen hverken tilbake til de som enkeltpersoner eller til arbeidsplassen deres.

3.8 Metodekritikk

Når man skriver en bacheloroppgave med utgangspunkt i å undersøke et tema er det viktig at man er kritisk til sitt eget arbeid.

Testing av gyldighet vil alltid innebære en test av resultater overfor andre mennesker (Jacobsen, 2010, s. 214). I samfunnsvitenskapen snakkes det om *intersubjektivitet* i stedet for sannhet. Intersubjektivitet er situasjoner der flere individer oppfatter et fenomen som likt, og denne enigheten er det nærmeste man kommer en sannhet (Jacobsen, 2010, s. 214). Hos de to intervjupersonene ble det stilt akkurat de samme spørsmålene. På den måten kunne jeg lettere sammenligne funnene og dermed *teste* den interne gyldigheten.

Til tross for at jeg intervjuet to fagpersoner fra to ulike barnehager kan jeg på ingen måte generalisere at det er slik alle barnehager arbeider vedrørende min problemstilling. Likevel anser jeg det som en styrke at intervjuene inkluderte to fagpersoner som representerte to forskjellige fokus.

Ved å bruke intervju som metode kan man oppleve feilkilder i selve kommunikasjonen. Mimikk, tonefall, og forståelse av spørsmålene kan være noe som kan påvirke svarene underveis (Dalland, 2012, s. 120). Ved å ha åpne spørsmål og oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuet opplevde jeg å ha større mulighet til å sikre påliteligheten, og jeg var bevisst på å ikke stille ledende spørsmål og ha en mest mulig nøytral rolle i intervjuet slik at jeg ikke skulle påvirke svarene informantene ga.

Problemstillingen min var klar før jeg gjennomførte intervjuene og for å stille mest mulig forberedt til intervjuet hadde jeg lest litteratur om temaet for å kunne stille med en forforståelse av hva jeg ville finne ut i løpet intervjuene. Til tross for dette stilte jeg med "friske øyne" og ved å være bevisst den forforståelsen man allerede har er det enklere å skille den fra de nye perspektivene man får (Dalland, 2012, s. 121).

Som tidligere nevnt hadde jeg kjennskap til begge informantene som jeg intervjuet. Dette kan ha påvirket svarene de ga i intervjuet på grunn av vårt kjennskap, men poengteres i dette kapittelet for å vise at jeg har en kritisk forståelse for det.

4. Mine funn og drøfting

4.1 Informantene

Jeg intervjuet to fagpersoner fra to ulike barnehager. Den ene informanten har jobbet som pedagogisk leder i 18 år, både på storbarnsavdeling og på småbarnsavdeling. Hun har videre tatt fordypningskurs i ledelse og er sertifisert veileder i ICPD, som er et veiledningsprogram for å styrke omsorgsgiveres omsorgskompetanse.

Den andre informanten er utdannet førskolelærer med videreutdanning i rådgivning og sosialt arbeid. Hun har jobbet som pedagogisk leder i 16 år, både på storbarnsavdeling og på småbarnsavdeling. I 2013 tok hun spesialpedagogikk og har de siste tre årene jobbet som spesialpedagog og styrerassistent i barnehagen.

4.2 Mine funn

Som nevnt tidligere var intervjuguiden todelt der første del bestod av åpne spørsmål. Deretter ble tema operasjonalisert til konkrete og «spissede» spørsmål og dette utgjorde del to av intervjuguiden.

Mine funn vil bli drøftet gjennom litteratur og styringsdokument som er gjort rede for i teorikapittelet

Oppgavens problemstilling er: *Hvordan arbeider barnehagen med å skape et støttende samspill med de yngst barna som har emosjonelle vansker?*

4.3 Emosjonelle vansker

Begrepet emosjonelle vansker har blitt definert på ulike måter, av ulike fagmiljø. Begge informantene forteller i begrepsforståelsen emosjonelle vansker har en forståelse av at dette omfatter barn som gir uttrykk for å være triste, engstelige, utilpasse, lei seg, stresset (i form av gråt) eller skvetne. Informantene beskriver at når barn gir uttrykk for slike følelsene kan dette være «tegn på emosjonelle vansker». Den ene informanten beskrev disse barna som «*barn som ikke blomstrer og ikke viser følelser på samme måte som andre*». I tillegg fremhevet begge informantene de barna som oppleves som stresset, men som ikke gir direkte uttrykk for sine følelser, men heller velger å holde de for seg selv. Informantene beskriver en slik atferd som det å være «introvert». Forklaringen som informantene gir vedrørende *emosjonelle vansker* kan sees i sammenheng med internaliserende atferd som kjennetegnes av følelsesmessige symptomer som blant annet nedstemthet og engstelse. (Kvello & Wendelborg, 2009).

Informantene fortalte at enkelte uttrykksformer oppleves som svært synlig for de voksne og noe som derav er lettere å legge merke til. Dette er f.eks. uttrykk som sinne, gråt og det å være skvetten. Til sammenligning med gråt og det å være svetten, kan et uttrykk for sinne tolkes som en eksternaliserende vanske i form av aggressiv atferd. På den måten forteller informantene om at det legges merke til både de barna med høyintensive og lavintensive uttrykksformer der begge er like viktig. Slik som Kvello (2008) påpeker i sin beskrivelse av psykiske vansker, er det et poeng å være oppmerksom på at det han beskriver som *symptomer* kan være komme i perioder, være kroniske eller være i endring. Utfordringen oppstår når disse følelsene kan virke hemmende på et barn i utvikling og som skal utforske verden. En slik ubalanse eller forstyrrelse vil i følge Solheim (2010) kunne påvirke barnets forutsetninger for å delta i det sosiale fellesskapet barnehagen.

Informantene fortalte at deres erfaring tilsier at tegn til emosjonelle vansker kan komme til uttrykk på ulike tidspunkt i løpet av tiden barnet er i barnehagen. F. eks fortalte den ene informanten om et tilfellet der et barn hadde startet i barnehagen og der tilvenningsprosessen var gjennomført uten tegn til problemer. Etter en stund ga barnet uttrykk for uro og spesielt hvilestunden ble beskrevet som utfordrende å gjennomføre. Barnet kunne f.eks. sove i et

kvarter for deretter å våkne brått og begynne å gråte. Gråten beskrives som "hysterisk" og det opplevdes som utfordrende å skulle trøste barnet for å finne roen igjen. I løpet av ett år beskriver informanten en utvikling hos dette barnet som "vansker med å regulere seg". Dette kan forklares gjennom det Solheim beskriver som *emosjonsregulering* (Solheim, 2010). Selv om barnehagelæreren opplevde det som utfordrende å trøste dette barnet er det av stor betydning at den voksne er tilstede både fysisk og følelsesmessig i denne situasjonen da det er gjennom den fysiske og følelsesmessige tilstedeværelsen at barnet kan lære emosjonsregulering (Solheim, 2010).

I teorikapittelet ble barnets sosiale kompetanse løftet frem og viktigheten av å opparbeide sosial kompetanse for at barnet skal kunne delta aktivt i samspill med andre barn ble belyst. (Kunnskapsdepartementet, 2011) Slik informanten i det overnevnte eksempelet beskriver barnets utvikling, vil en slik utfordring med emosjonsregulering kunne påvirke blant annet barnets forutsetning for å utvikle sosial kompetanse. I overført betydning vil mangel på sosial kompetanse kunne påvirke barnets identitetsutvikling, relasjonsetablering, tilhørighet og trivsel i barnehagen (Solheim, 2010). Men det er ikke bare i samspill med andre barn at mangel på sosial kompetanse vil medføre uheldige konsekvenser. Også i tilknytningssituasjoner mellom barn og voksen vil kunne oppleves som vanskelige for noen av disse barna. På den måten vil dette også påvirke relasjonene mellom barnet og den voksne gjennom at sannsynligheten for at barnet oppsøker den voksne i søket etter trygghet og trøst i ukjente eller skremmende situasjoner reduseres (Broberg, Hagström, Broberg, 2014). Et slik uheldig reaksjonsmønster vil kunne føre til at barnet opplever barnehagen som et ensomt sted, gjøre barnet utrygt og dermed påvirke dets muligheter til å utforske omverdenen. Utviklingen av sosial kompetanse, etableringen av tilknytning og evnen til emosjonsregulering påvirker også i høy grad barnets utvikling i barnehagen. Hvis et barn er trygt og evner å kunne regulere seg selv kan det ha lettere for å delta både i samspill med voksne og andre barn som igjen vil kunne påvirke barnets allsidige utvikling (Solheim, 2010).

I intervjuene fortalte begge informantene at barn med emosjonelle vansker hele tiden er i "beredskap" dvs. å være aktpågivende. Å være konstant i "beredskap" kan være et uttrykk for å være fastlåst i en overveldende følelsestilstand, slik Solheim forklarer det (Solheim, 2010). Informantene fortalte at en slik tilstand påvirker barnets samspill med andre f.eks. i lek eller måltider. Det å til enhver tid være i beredskap beskrives som en *energitappende tilstand* uavhengig av om barnet utagerer gjennom aggresjon eller bærer preg av å være

innesluttet. På den måten bekrefter informantene det Solheim påpeker, nettopp at en slik "fastlåsthhet" påvirker samspillet med andre barn/voksne, tilhørighetsfølelsen og noe som også påvirke barnets læringsutbytte i barnehagen. Informantene fortalte at denne "stressfaktoren" som barnet kjenner på er like mye til stede hos et ekstrovert barn med emosjonelle vansker som en introvert barn med emosjonelle vansker.

På spørsmål om hvordan man kan skille barna med emosjonelle vansker fra barn med «nervøse trekk», som f.eks. tommelsuging, neglebiting og «matgriller (utfordringer med å regulere appetitt), fortalte informantene at dette er de sentrale utfordringene i arbeidet med å avdekke emosjonelle vansker hos barn. Dette fordi barns utvikling skjer i ulikt tempo samtidig som at "normal utvikling" består av et bredt spekter. F.eks. er noen barn mer tilbaketrukket enn andre. Det er derfor viktig å ta høyde for at det de voksne kan tolke som "et avvik fra normalen", noen ganger kun er en del av barnets personlighet. Denne problemstillingen er sammenfallende med beskrivelsen som gjøres av Sosial - og helsedirektoratet i "Veileder for psykisk helsearbeid for barn og unge". Å skille avvikende atferd fra sen utvikling og forskjeller i utviklingen, beskrives som en utfordring (Sosial- og helsedirektoratet, 2007). Informantene trekker imidlertid frem leken som en arena for kartlegging og avdekking av emosjonelle vansker. Den ene informanten fortalte at til tross for at små barn på et så tidlig stadiet enda ikke har utviklet rollelek, så har barna likevel stor glede av hverandres samspill.

På denne måten belyses viktigheten av å etablere og ivareta et kompetansenivå hos de voksne som arbeider med disse barna. Gjennom kunnskap og forståelse om barns utvikling hos de ansatte i barnehagen vil den faglige vurderingskompetansen øke. Dette vil igjen kunne øke "treffsikkerheten" tilknyttet barnets utviklingsstadiet (normal/ikke-normal). Dersom de voksne, dvs. de ansatte derimot ikke innehar tilstrekkelig kunnskap og forståelse for barns utvikling, kan det tenkes at det over tid vil kunne påvirke det enkelte barn gjennom at barnets uttrykk for emosjonelle vansker ikke blir avdekket og nødvendig innsats dermed ikke blir iverksatt. Dersom barnet blir utelukket av det sosiale fellesskapet i barnehagen kan dette kunne påvirke de voksnes muligheter til å observere hvordan barnet er i samspill med andre. Å observere barn i samspill med andre barn kan være av stor betydning for å kunne avdekke eventuelle vansker barnet måtte ha.

4.4 Tilknytning

I arbeidet med å skape et støttende samspill forklarte informantene at *tilknytning* var av avgjørende betydning, og at barnet må gis mulighet til å velge sin egen tilknytningsperson dersom barnet søker en annen voksen enn den opprinnelige primærkontakten. Tilknytning, som beskrevet i teorikapittel, tilsier at det å ha en tilknytningsperson er noe et barn er avhengig av for å få dekt sine behov i barnehagen (Broberg, Hagström, Broberg, 2014). Informantene forklarte at til tross for at man jobber etter primærkontaktsystemet, er det like viktig at personalet er åpen for at samspill og kjemi mellom barn og voksne ikke alltid er i balanse med hverandre. På bakgrunn av dette fortalte informanten at det bør være en åpenhet om å vurdere rullering av barnegruppa for å oppnå best mulig kjemi og derav tilknytning mellom barna og de voksne. I følge Killén er det å ha en tilknytningsperson av avgjørende karakter for at barnet skal kunne utforske verden (Killén, 2012). Med tanke på hvor avhengig barnet er av en tilknytningsperson i barnehagen for å kunne undersøke og utforske omverdenen, kan en slik rullering kunne bidra til å sikre den nødvendige tilknytningen. På denne måten kan personalet utøve en holdning som tilsier at man ønsker barnets beste hvilket er i tråd med det Askland påpeker vedrørende viktigheten av å vise en genuin interesse gjennom holdning (Askland, 2011). Dersom barnet ikke opplever å ha en trygg base å trekke mot, gjennom en tilknytningsperson, kan det tenkes at barnet kan oppleve stress og oppleve at han/hun ikke blir sett, hørt eller ivaretatt.

Å skape *trygghet* ble påpekt av begge informantene når det kom til å skape et *støttende samspill* med de yngste barna med emosjonelle vansker. Å skape *trygghet* er i følge informantene et stort ansvar de voksne i barnehagen har, og ble beskrevet som en av de viktigste faktorene for et barn som er i utvikling og som har en utforskende tilnærming til verden. Askland bekrefter dette og påpeker *stabilitet* og *forutsigbarhet* som viktige faktorer ved opparbeiding av trygghet (Askland, 2011). Også informantene vektla *forutsigbarhet* som en viktig del av voksenrollen i etableringen av trygghet. Eksempler som ble trukket frem var å forberede barnet på overganger og hva som skal skje. Gode forberedelser på f.eks. overganger kan ses på som et eksempel på gode daglige rutiner, hvilket fremheves av Killén som en viktig faktor i arbeidet med å etablere trygghet (Killén, 2012). Barn som er utrygge eller viser tegn til emosjonelle vansker kan ha behov for tett oppfølging i overgangssituasjoner i barnehagen. Ved å bruke forutsigbarhet både i forhold til de praktiske sidene ved barnehagen og det følelsesmessige, kan det etablere trygge rammer rundt barnet som kan resulterer i at

barnet opplever et tryggere miljø for utfoldelse.

Etablering av trygghet beskrives av informantene som en *prosess* der det er behov for å ha forståelse for at trygghet etableres i ulikt tempo og med den forståelse av at hvert barn er unikt med hvert sitt særegne behov. Den voksnes rolle er å "tone seg inn på barnet" slik at hvert barn blir møtt individuelt. Dette samsvarer med det Solheim skriver om i det som omtales som den følelsesmessige omsorgen som de voksne i barnehagen har ansvaret for (Solheim, 2011). Det at det er den voksne som har ansvaret for å tilpasse seg barnet ut i fra hvilket behov barnet har til enhver tid, bekreftes av begge informanter. Å være sensitiv i sin tilnærming og bevisst sitt ansvar vedrørende den følelsesmessige omsorgen kan resultere i en opplevelse av trygghet for barnet.

Betydningen av *tillitt* og *respekt* ble også trukket frem i utforskningen av det støttende samspill. Den ene informanten forklarte at med *respekt* menes en aksept for at "*barnet er slik det er*", og viktigheten av å akseptere barnet deretter. *Respekt* kan i følge Møller ses på som en faktor i det å inneha en anerkjennende holdning (Møller, 2012). Ved å ha en anerkjennende holdning ovenfor barnet kan man signalisere at man anser barnet som et subjekt med egne følelser og tanker. Killén poengterer at å trygge og anerkjenne barnet ikke kun handler om å speile de positive sidene (Killén, 2012). Mange barn, og kanskje spesielt de yngste barna med emosjonelle vansker, kan oppleve følelser som tristhet og sinne. Like viktig er det å synliggjøre og skape en forståelse også for slike følelser (Killén, 2012). Ved å anerkjenne barnets opplevelser og følelser kan barnet utvikle identitet samtidig som at det kan bidra til utvikling av anerkjennelse ovenfor andre (Killén, 2012).

Å anerkjenne barnet verbalt ble også trukket frem som en viktig faktor knyttet til den voksnes rolle for å skape trygghet. F.eks kan man oppleve at et barn sitter i fanget og ikke vil gå ut på gulvet og leke, men etter hvert kan man se at barnet virker nysgjerrig eller interessert i noe. Da må man som voksen fange opp disse signalene, fremheve handlingens positivitet og prate med barnet konstaterte informantene. Dette kan tolkes som en form for *registering* slik Askland beskriver (Askland, 2011). Med andre ord handler det om å legge merke til de signalene barnet gir. Dette forutsetter at man som voksen har en holdning som blant annet tilsier at barnet konstant prøver å fortelle oss noe (Askland, 2011). Slik som informanten sier må man fremheve handlingens positivitet og prate med barnet. For å støtte og hjelpe barnet kan man oppmuntre barnet til å gå ut på gulvet og leke, eller man kan sammen med barnet nærme seg det som vekker nysgjerrighet. På denne måten kan man vise ovenfor barnet at man som voksen både hører, ser og forstår barnet og det kan gi barnet en opplevelse av at det har

en egenverdi (Askland, 2011). Ved å oppfatte signalene for så å prøve å *tolke* disse signalene som barnet gir kan sees i sammenheng med det Askland beskriver som *tolkning* (Askland, 2011). Som voksen må man forstå både forstå og en helhet av både den sosiale situasjonen, konteksten og i hvilken grad vi har fått med oss det som foregikk før vi så hva barnet gjorde og sa (Askland, 2011). Til tross for at informanten i dette eksemplet forklarte at man må fange opp signalene og tolke dem, er det lett for oss voksne å overføre tidligere erfaringer vi har hatt med andre barn og mennesker, til den aktuelle situasjonen. Det er noe vi voksne må være bevisst i følge Askland (Askland, 2011). Ved at den voksne sammen med barnet oppsøker det som barnet retter sin oppmerksomhet mot, vil man kunne prøve ut den forståelsen av uttrykket som barnet kom med. Dette beskrives av Askland som en bekreftelse (Askland, 2011). På denne måten kan den voksne få en reaksjon fra barnet som kan bekrefte om den voksne registrerte rett og om tolkningen man gjorde var riktig (Askland, 2011). Ved å være deltakende i slike sider av samspillet viser man ovenfor barnet at man som voksen er tilstede fysiske og følelsesmessig. Det viser også en form for grensesetting (Askland, 2011). Ved å oppmuntre, tolke og hjelpe barnet vil man som voksen vise ovenfor barnet at den voksne er til stede i barnets prosess mot selvstendighet. På denne måten kan barnet utvikle sitt eget selvbilde og relasjonene til omsorgspersonen og andre mennesker (Askland, 2011). På den måten kan det å ha en anerkjennende holdning i et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker, være av stor betydning.

En annen side som informantene vektla ved voksenrollen i samspillet var å være støttende til den man er i samspill med. Dette ble beskrevet som å være sensitiv, og det å ha både evne og vilje til å tolke barnets signaler og uttrykk. Dette er i samsvar med det Killén omtaler som *relasjonskompetanse* (Killén, 2012). Det å ha kunnskap om relasjonskompetanse kan i stor grad påvirke barnets opplevelse av hvorvidt samspillet er støttende eller ei. Hvis man som voksen vil kunne evne å ha en vilje til å tolke barnets signaler og uttrykk vil barnet kunne oppleve at det blir både sett og hørt. Dette kan påvirke barnets følelse av trygghet, slik som tidligere nevnt, er en forutsetning for å kunne utforske omverdenen. Skulle derimot barnet ikke oppleve at den voksne er genuint opptatt av å søke mening i barnets mange uttrykk kan det føre til at barnet trekker seg tilbake og skyr kontakt med andre.

For å kunne støtte de yngste barna med emosjonelle vansker i et voksen-barn samspill vektla informantene at de voksne må være til stede, være utforskende sammen med barnet og være "sensitiv" dvs lydhør. Dette er holdninger Askland beskriver som å *signalisere interessen*

(Askland, 2011). Gjennom å vise nysgjerrighet og søke kontakt med barnet hevder Askland at man kan skape en god relasjon til barnet. (Askland, 2011).

Det å være tilstede og være tilgjengelig gjaldt også i form av lek på gulvet i følge informantene. Leken er en god arena for at barnet kan oppleve å lek og mestring. I leken kan barnet utforske, lære om livet og utvikle seg i relasjon med andre barn (Killén, 2012). Det at informantene vektlegger betydningen av det å være tilgjengelig i leken og være i nærhet av barnet kan sees i sammenheng med det Killén videre sier om den voksnes rolle i leken (Killén, 2012). Ved at den voksne bruker både seg selv som lekekamerat for å hjelpe barnet i gang med leken eller ved å engasjere en eller flere barn til å inkludere barnet i sin lek kan være med på å støtte barnet i utviklingen av sosiale ferdigheter (Killén, 2012). I tillegg kan det bidra til at barnet kan få et bedre forhold til sine omgivelser som beskrives av Killén som ”gode sirkler”. Disse ”gode sirklene” utløses gjennom positive reaksjoner på seg selv (Killén, 2012). På den måten bør de voksne i barnehagen være aktiv og deltakende i leken med de yngste barna med emosjonelle vansker. Hvis barnet ikke opplever å involvere seg eller delta i leken kan det gå glipp av store deler av den sosiale utviklingen. Både det å etablere vennskap, oppleve tilhørighet og utvikle sin egen identitet er faktorer ved leken som barnet kan risikere å ikke oppleve.

På spørsmål om hva som skal til for å hjelpe barn med emosjonelle vansker svarte begge informanter at tidlig innsats er av avgjørende karakter. Tidlig innsats beskrives i Stortingsmelding nr 16. (2006-2007) s. 10), og barnehagens funksjon mpt. Utjevning av sosiale forskjeller kommer godt frem i barnehagens samfunnsmandat. (Kunnskapsdepartementet, 2011). Tidlig innsats kan forebygge og eventuelt avverge, mulig utvikling av sosial angst og depresjon. Informantene fortalte at det emosjonelle følelses aspektet har sammenheng med det sosiale aspektet. Barn som ikke lærer seg å regulere gråt, stress og uro eller lærer seg hvordan man sortere ut følelser, kan med tid utvikle uheldige strategier som igjen påvirker deres sosiale samhandlingskompetanse senere i livet.

4.4 Foreldresamarbeid

I barnehageloven §1 er foreldresamarbeid en faktor som vektlegges (Kunnskapsdepartementet, 2011). Barnehagen er forpliktet til å ivareta barna ulike behov i nær forståelse og samarbeid med hjemmet. I denne delen av intervjuet var jeg interessert i å

finne ut hvordan informantene går frem i et foreldresamarbeid dersom barnet viser tegn på emosjonelle vansker, og om foreldresamarbeidet kunne ha noen påvirkning for arbeidet med barnet.

Tillit og trygghet trekkes frem av begge informantene som kjennetegn på et godt foreldresamarbeid. For å kunne opparbeide *tillitt* og *trygghet* hos foreldrene var den daglige kommunikasjonen med foreldrene i hente- og bringesituasjonen avgjørende. Hente- og bringesituasjonene gir gode muligheter for å skape både trygghet og tillit gjennom den «uformelle praten». På denne måten kan man skape en god relasjon til foreldrene og opprettholde dette i det daglige. I den daglige hente- og bringesituasjonen kan man i følge den ene informanten gi noen tilbakemeldinger på hvordan dagen til barnet har vært og deretter fortelle foreldrene at man kanskje har undret seg noe over deler av dagen. Dersom man ikke ser tegn til bedring hos barnet til tross for daglig oppfølging av foreldrene, bør man i følge informantene kalle inn til foreldresamtale der man på nytt belyser situasjonene og forteller om observasjoner i barnehagen. Det å ha fokus på kontakt i i hente-bringe situasjonen kan sees i sammenheng med å ha bevisste strategier for å skape et kontaktforhold med foreldrene (Drugli, 2011). Ved å ha slike strategier kan man jobbe målrettet mot å skape positiv kontakt med foreldrene, fremfor å overlate det til tilfeldighetene (Drugli, 2011). Gjennom den daglige kontakten med foreldrene kan det derimot være lurt å ha et fokus på positive hendelser og sider ved barnet (Drugli, 2013). Det å ha brukt tid på å bygge relasjoner i ”fredstid” kan komme til nytte hvis man en dag må ta en vanskelig samtale med foreldrene (Drugli, 2013). Hvis foreldrene ikke har en opplevelse av at den voksne ikke ser de positive sidene ved barnet, men kun fokuserer på de negative sidene eller ikke har gitt et inntrykk av å ha noe form for beskrivelse av barnet i det hele tatt, kan det tenkes at når man først må snakke med foreldre om barnets eventuelle vansker kan bli møtt med motstand, noe Drugli bekrefter (Drugli, 2011). Med tanke på dette bør fokuset gjennom hele barnehageåret fra og med når barna starter i barnehagen og helt til de begynner på skolen, være å etablere et positivt kontaktforhold til foreldrene. Informantene fortalte at dersom man lykkes med å skape trygghet og tillit i tidlig fase, vil dette også gjøre det lettere for foreldre å oppsøke de voksne i barnehagen. En slik relasjonsbygging vil forhåpentligvis kunne føre til at foreldrene søker råd/forteller om hjemmesituasjon og mulige utfordringer de står ovenfor. Dersom barnet viser tegn på emosjonelle vansker var begge informantene enige om at det var viktig å involvere foreldrene tidlig i prosessen. Tidlig innsats ble beskrevet tidligere i teorikapittelet, og i Stortingsmelding nr. 16 kommer det frem at det gjennom innføre tiltak i

tidlig fase er avgjørende for arbeidet med å potensielt begrense sosiale ulikheter (St.meld nr 16, (2006-2007)).

På spørsmål om hvordan et foreldresamarbeid kan påvirke arbeidet med barnet og hvilke konsekvenser dette kan gi, var begge informantene enige om at dette *kan* påvirke arbeidet med barnet på en negativ måte, men at det i slike situasjoner er viktig å være profesjonell. Dvs. at den voksne i barnehagen må fokusere på sitt ansvar og å ha barnets beste i fokus (Eriksen & Halkier, 2012). Selv om man i møte med foreldre kan møte motstand, f.eks. ved at foreldrene ikke har samme oppfatning som barnehagen, var begge informantene enige i at mulige samarbeidsutfordringer ikke må påvirke arbeidet som rettes mot barnet.

5. Avslutning

Jeg har i denne oppgaven utforsket hvordan de voksne i barnehagen arbeider for å skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker.

Innledningsvis i oppgaven ble det presentert tall som viser en økning av andelen barn og unge med psykiske utfordringer. Barnehagen er en aktør i samfunnet med gode muligheter til å iverksette tiltak i tidlig fase som kan være med på å avverge og forebygge eventuelle psykiske vansker. Tidlige tiltak kan sees i sammenheng med hvordan de voksne i barnehagen arbeider med å skape et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker.

Gjennom denne oppgaven har jeg fått informasjon om hvordan barnehagen arbeider for å skape et støttende samspill med de yngste barna med emosjonelle vansker.

Det viser seg at emosjonelle vansker påvirker i høy grad hvordan barnet evner å delta i det sosiale fellesskapet i barnehagen. Dette stiller derfor krav til at de voksne i barnehagen må være kompetente og ha kunnskap om barns utvikling slik at de er i stand til å kunne vurdere om barnas utvikling er innfor et "normalt" forløp, og for deretter å iverksette nødvendige tiltak.

Møtet med barnehagen kan for mange barn være første møtet med samfunnet utenom hjemmet og helsestasjonen. For at barn skal kunne inngå i et samspill med en annen omsorgsgiver enn sine foreldre/foresatte forutsetter det at barnet opplever trygghet og en

voksen som er genuint opptatt av det. Små barn trenger å få oppfylt både primære og følelsesmessige behov i barnehagen og trenger derfor en tilknytningsperson som kan oppfylle disse behovene. Kunnskap om tilknytning og å være en voksen som kan skape trygghet blir derfor av stor betydning for at barnet skal kunne utforske omverden. Trygghet er en prosess som tar tid og bør inneholde både tillitt, respekt og anerkjennelse. Den voksne må være stabil og forutsigbar, og kunne evne og ha vilje til å søke meningen bak barnas ulike uttrykk og signaler. På denne måten kan man som voksen skape en relasjon og inngå i samspill med barna.

For å kunne støtte de yngste barna med emosjonelle vansker må man som voksen i spillet være tilstede både psykisk og fysisk, være deltakende og hjelpe barna i ulike situasjoner slik at de blant annet lærer å regulere følelsene sine, lærer å leke og involvere seg selv og på den måten delta i lek.

Tidlig innsats er av avgjørende betydning for at man kan støtte og hjelpe de yngste barna med emosjonelle vansker. Å iverksette ulike tiltak i tidlig fase forutsetter i enkelte situasjoner å involvere foreldrene i prosessen. Å skape et godt foreldresamarbeid som inneholder tillit og trygghet er viktig uavhengig av barna viser tegn på emosjonelle vansker. På denne måten kan "den vanskelige samtalen" gjennom et etablert og positivt kontaktforhold vil man lettere gjennomføre "den vanskelige samtalen". Skulle man derimot oppleve et foreldresamarbeid som utfordrende er det viktig å opptre profesjonelt samt å ha barnets beste som utgangspunkt for samarbeidet.

6. Vedlegg

6.1 Samtykkeerklæring

Denne oppgaven skal skrives som en avsluttende bacheloroppgave for mitt studie på Dronning Mauds minne. Oppgaven skrives av Vera Leistad.

Veiledere ved Dronning Mauds Minne er Monica Bjerkås og Maria Selmer Olsen.

Jeg skal skrive en bacheloroppgave med følgende problemstilling:

"Hvordan skaper de voksne i barnehagen et støttende samspill med de yngste barna som har emosjonelle vansker?"

På bakgrunn at dette ønsker jeg å få frem ulike syn på hvordan man som voksen kan skape et støttende samspill med barn som har emosjonelle vansker, og eventuelt om informanten har gjort seg noen erfaringer knyttet opp til dette. Disse barna kan kreve noe ekstra, og jeg er ute etter å finne ut mer konkret av hva det lille ekstra er. Hvordan utøver den voksne det lille ekstra i et samspill?

Intervjuet skal brukes for å se etter sammenhenger mellom teori og praksis, og som en fordypning i hvordan barnehagen kan jobbe med denne problematikken.

Intervjuet vil bli tatt opp på lydfil, videre transkribert og anonymisert, og deretter slettet.

Informanten vil få mulighet til å lese den delen av oppgaven der resultatene av intervjuet blir presentert og komme med eventuelle rettelser eller kommentarer før den skal leveres.

Ved å signere dette arket samtykker du i å ha deltatt frivillig på dette intervjuet, og du samtykker til at dette intervjuet blir tatt opp på lydfil.

Du har mulighet til å trekke deg fra studien til enhver tid.

.....
Jeg samtykker i å delta i intervjuet og at intervjuet blir tatt opp på lydfil.

.....
Sted og dato

.....
Signatur

6.2 Intervjuguide

Åpningsspørsmål:

- Hvilken faglig bakgrunn har du? (grunntidning, videreutdanning osv..)
- Hvor mange år har du jobbet i barnehage?

Begrepsavklaring:

- Hva legger du i begrepet emosjonelle vansker?
- Hva legger du i et støttende samspill?
- Er dette temaer barnehagen er opptatt av?
 - Hvordan? (konkrete metoder som opplæring fra BUP, spes.ped, kurs e.l)

Emosjonelle vansker:

- Hvilke erfaringer har du med barn som har emosjonelle vansker?
- Hvordan tenker du at man kan skille barn med emosjonelle vansker fra normale nervøse trekk som tommelsuging, neglebiting og matgriller?
- På hvilken måte påvirkes barnets hverdag i barnehagen av at det har emosjonelle vansker?
- Hvordan påvirker de emosjonelle vanskene samspill med
 - a) voksne i barnehagen?
 - b) andre barn i barnehagen?
- Hvordan kan man som voksen skape trygghet for barn med emosjonelle vansker i barnehagen?
- Hvorfor tenker du at det er viktig å hjelpe de barna som har emosjonelle vansker?
Hvilke konsekvenser tenker du at dette kan gi?

Støttende samspill:

- Hvordan tenker du at du kan skape et støttende samspill mellom voksen og barn?
- Hva tenker du er din rolle som voksen i et samspill barn med emosjonelle vansker?
- Hva tenker du er viktig med din rolle i samspill med barn som har emosjonelle vansker?
- Hva kan være utfordringer i dette samspillet?

Foreldresamarbeid

- Hvordan går dere frem med tanke på et foreldresamarbeid hvis barnet viser tegn på emosjonelle vansker?
- Hvordan tenker du at et samarbeid med foreldrene kan påvirke ditt arbeid med barnet?
Kan dette ha konsekvenser for arbeidet? (positivt og negativt)

Avslutning av intervjuet:

- Er det noe jeg ikke har tatt med i intervjuet som du ønsker å komme med?
- Er det noe du ønsker å utdype nærmere?
- Er det noe du har kommet på underveis som du ønsker å ta opp?

Eventuelt:

- Hvordan påvirker emosjonelle vansker barns utvikling? Er det noen risikofaktorer ved dette? Hva gjør du for å utrede barnets emosjonelle vansker, og finne ut mer om hvordan de arter seg og eventuelt hva de skyldes?
- Hvem er aktuelle samarbeidspartnere (tverrfaglig samarbeid)?

7. Litteraturliste

Askland, L. (2011). *Kontakt med barn. Innføring i førskolelærerens arbeid på grunnlag av observasjoner*. (2. utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.

Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen. Hva betyr trygghet for lek og læring?* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. (2. Utg.). Universitetsforlaget

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. (5. Utg.). Oslo: Gyldendal akademisk

Drugli, B. M (2013). Den vanskelige foreldresamtalen. I V. Glaser, *Foreldresamarbeid. Barnehagen i et mangfoldig samfunn*. (s. 120-123). Universitetsforlaget

Eriksen, E. K. & Halkier, L. (2012). *Utviklingsstøtte til barn i barnehagen*. Kommuneforlaget AS, Oslo

Jacobsen, D.I. (2010) *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2.utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS. ISBN: 978-82-7634-633-3

Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen – samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget

Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Kvello, Ø. (red). (2008). *Oppvekst – Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Gyldendal Norsk Forlag AS

Møller, L. (2012). *Anerkjennelse i praksis – om utviklingsstøttende relasjoner*. Kommuneforlaget AS, Oslo

Solheim, E. (2010). Utviklingsstøttende samspill i barnehagen – fokus på de minste barna. I Ø. Kvello (red.), *Barnas barnehage 2 – Barn i utvikling*. (s. 104). Gyldendal Norsk Forlag AS

Sosial- og helsedirektoratet. (2007). *Veileder i psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene*, 2007, IS-1405. Oslo: Sosial - og helsedirektoratet.

7.1 Internettkilder

Kvello, Ø. & Wendelborg, C. (2009). *Prosessevaluering av det treårige prosjektet: Oppfølgingsteam for unge lovbrytere. I Kristiansand, Oslo, Stavanger og Trondheim*. Hentet 31.03.2016, fra

<https://samforsk.no/SiteAssets/Sider/publikasjoner/prosessevaluering%20oppfølgingsteam%20unge%20lovbrytere.pdf>

NRK. (2016) *Aiaiai*. Hentet 04.04.2016, fra <http://nrksuper.no/super/mgpjr/arkiv/aiaiaiai/>

St. Meld, nr, 16 (2006-2007). (2006). *Og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf>